

واکاوی مشارکت دانش آموزان در فرایند تدریس و نمود «خود ایده آل»: (با تأکید بر تولید محتوای الکترونیک)

دکتر امیر مرادی^۱ © معصومه میرزائی^۲

چکیده:

امروزه همزمان با گسترش دنیای فناوری و اطلاعات، جریان نوآوری در روش‌های یاددهی - یادگیری بهبود یافته است. فراگیران با بهره‌گیری از این فضا، در پی همراهی و نقش آفرینی هرچه بیشتر به منظور ارائه قابلیت‌ها و شایستگی‌های خود هستند. پژوهش حاضر به منظور رسیدن به درکی عمیق از فرصت‌های مشارکت دانش آموزان در فرایند تدریس با بهره‌گیری از تولید محتوای الکترونیک به کوشش آنها انجام شده است. این پژوهش به صورت کیفی و با تأکید بر رویکرد پدیدارشناسی (روش کولایزی) انجام شده است. به منظور گردآوری داده‌ها با ۲۰ تن از دانش آموزان دوره دوم متوسطه (دختر و پسر) شهر کرمانشاه مصاحبه نیمه ساختار یافته صورت گرفته است. مصاحبه‌کنندگان با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و فرایند انتخاب مصاحبه‌شوندگان تا اشیاع یافته‌ها تداوم یافت. داده‌های پژوهش با نرم‌افزار Maxqda تحلیل شدند. بر این اساس تجربه دانش آموزان از مفهوم مشارکت در فرایند آموزش، در دو طبقه نمود خود ایده آل در بعد فردی (با خرده مضامین توانمندی خود در تولید محتوا، ارائه خود کاوشگر، بروز جلوه‌های خودراهبری، رشد خودباوری، نمایش خودارزیابی مستمر) و بعد جمعی (با خرده مضامین محک زدن خود در مسیر شغلی مشخص، نمود خود مورد پذیرش، نمایش تصویر مطلوب از خود، شکوفایی خود اثربخش و ارائه خود الگوساز) تقسیم‌بندی شدند. براساس نتایج، مداخله فعال فراگیران در جریان تدریس، علاوه بر ارتقای سطح یادگیری، سبب فراهم شدن فرصت‌های مؤثر در به تصویر کشیدن ظرفیت‌های نهفته وجودی آنان در ابعاد مختلف می‌شود.

کلید واژگان: خود ایده آل، دانش آموزان، فرایند یاددهی - یادگیری، محتوای الکترونیک، مشارکت

☑ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۷

☑ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۷

۱. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

Email: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com

مقدمه

طی قرن گذشته سبکهای تدریس سنتی در کلاس درس محدود شده و در پی آن، ظهور فناوریهای جدید و استفاده از آنها، شیوههای یادگیری را تغییر داده است. در دهههای اخیر مفهوم «مشارکت در یادگیری» در ادبیات فناوری آموزشی توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. یادگیری مشارکتی یک فلسفه تعامل است که براساس آن افراد از تواناییها و کمکهای همسالان خود استقبال می کنند. در این زمینه، فراگیران فرصت لازم را دارند برای اینکه مباحث را با عمق بیشتری مطالعه کنند، مهارتهای تفکر انتقادی شان را ارتقا دهند و «خود» را به طور فعال در فرایند یادگیری درگیر کنند (پرز - لوپز^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). در نظامهای آموزشی نوین، کسب تجارب دست اول، ساخت دانش توسط خود فراگیران، ایجاد یادگیری معنادار و افزایش انگیزش به منظور دستیابی به کیفیت یادگیری، از اهداف اساسی تلقی می شود و زمانی این اهداف تحقق پیدا می کنند که از رویکردهای معلم - محوری فاصله گرفت و شرايطی را فراهم آورد که یادگیرندگان در این امر، نقش فعال داشته باشند (مومنی راد و سلیمی روش، ۱۳۹۵: ۳). یکی از راههای تحقق پذیری این عامل بهره گیری از راهبردهای نوظهور است که فراگیران را به کاوش و تبادل نظر در زمینه گوناگون هدایت می کند. در این میان آموزش الکترونیکی یکی از ابزارهای نوین بهره وری از تکنولوژی است که دستیابی به آن با تولید محتوای استاندارد صورت می گیرد. محتوایی که روند تدریس را به روندی پویا بدل کند (قلی زاده و حیدری لقب، ۱۴۰۲: ۸۷).

محتوای درسی غنی و بهسازی فرایند انتقال دادن آن، به منظور یادگیری پایدار، افزایش توانایی حل مسئله، انعطاف پذیری و قابلیت دسترسی، در توسعه نظامهای تعلیم و تربیتی جوامع، نقشی بسیار تأثیرگذار دارد. در واقع درخواست طرح ایده ها و خلق محتوا از دانش آموزان از مهم ترین عوامل توانمندسازی آنهاست (ام سونده و وان آلست^۲، ۲۰۱۷). تولید محتوا یکی از بنیانهای اساسی سیستمهای آموزشی نوین و از دستاوردهای آموزش الکترونیکی است (مومنی راد و سلیمی روش، ۱۳۹۵: ۲). استفاده از آن در کلاس تجربه ای جدید برای معلمان و دانش آموزان و گامی مؤثر در جهت تثبیت یادگیری تلقی می شود (عباسی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). امروزه فراگیران به مثابه عوامل آموزشی جدید، با بهره گیری از فناوریهای نوین، سبب بهینه سازی سناریوها و زمینه های یادگیری می شوند، زیرا این فضا، امکان انعطاف پذیری بیشتری برای آنان دارد (باند^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). طراحی مطالب مرتبط با موضوع در افزایش بهره وری ظرفیتهای دانش آموزان اثرگذار است و سبب توسعه دامنه مهارتهای شناختی آنان می شود. در یادگیری معاصر، گسترش ابعاد فراشناختی را می توان با فناوری پشتیبانی کرد. برای مثال دانش آموزان با استفاده از طراحی و ایجاد مباحث الکترونیکی، در جهت به اشتراک گذاشتن افکار و ایده های «خود» استفاده می کنند و سبب سازماندهی تواناییها و نظارت فعال بر «خود» می شوند و فرصتی برای کشف استعدادها و تبادل نظر فراهم می آورند

1. Pérez-López
2. Msonde & Van Aalst
3. Bond

(ام‌سونده و وان آلتس، ۲۰۱۷). فضاهای برخط، فرصتهای ساخت محتوا را در اختیار افراد قرار می‌دهند و امکان «بازنمایی خود» را تسهیل می‌کنند. این امر انگیزه مداخله در فعالیتهای فردی و جمعی را افزایش می‌دهد. چنین رشدی مستقیماً با این واقعیت مرتبط است که نسل Z با تعامل از طریق ایجاد محتوا و شرکت در بحث، از موضوعات مختلف لذت می‌برند و در سایه آن مهارتهای خود را به اشتراک می‌گذارند (توموویچ^۱، ۲۰۲۱)، در حالی که در شیوه‌های سنتی با توجه به فرصت محدود برای همکاری، اعضا به‌طور غیرفعال محتوای درسی ارسال شدهٔ مربی را حفظ می‌کنند. بنابراین در این روش دانش‌آموزان هیچ نقش و رغبتی در یادگیری خود ندارند و صرفاً گیرنده اطلاعات شناخته می‌شوند. به‌دلیل اینکه در روشهای سنتی فرصت جست‌وجو و درگیری در مباحث به فراگیران داده نمی‌شود، ممکن است مطالب را در آینده فراموش کنند (السا و حسین^۲، ۲۰۲۳). جریانهایی یک طرفه یادگیری سبب پیدایش چالشهایی متعدد برای دانش‌آموزان شده است که برخی از آنها عبارت‌اند از:

۱. دانش‌آموزان در کلاس درس به شرکت‌کنندگانی منفعل تبدیل می‌شوند.
 ۲. اقدامات انجام شده از سوی یادگیرندگان براساس الزامات مشخصی است و ابتکار عمل را در فراگیر ایجاد نمی‌کند.
 ۳. تعاملات اثربخش میان یادگیرنده و معلم (مربی) ایجاد نمی‌شود.
 ۴. نیرویی که دانش‌آموزان را به تفکر خلاق ترغیب کند، کمتر دیده می‌شود و شرایط را برای رشد ایده‌های جدید ایجاد نمی‌کند (سوبیرووا و کریمووا^۳، ۲۰۲۱).
- اکنون فرایندهای آموزشی در بسیاری از کشورهای جهان به سمت دموکراتیزه کردن یادگیری پیش می‌رود. لذا دانش‌آموزان به عنوان کنشگران فعال می‌کوشند «خودی» را که به تماشاگران نمایش می‌دهند به اندازه‌ای نیرومند باشد تا دیگران آن را بپذیرند و قضاوت بهتری از شخصیت آنها داشته باشند و به عبارتی دیگر، خود ایده‌آل آنها باشد (رحیمی و مولایی، ۱۳۹۵: ۱۴۱). در جریان مشارکت، فراتر از دریافت نمره و موفقیت در تحصیل، صدای آنها شنیده می‌شود و انگیزه‌های نوع‌دوستانه، تعهد به جامعه و احساس مسئولیت‌پذیری در آنها تقویت می‌شود (برگمارک و وستمن^۴، ۲۰۱۸) و آنها را قادر می‌سازد تا طیفی وسیع‌تر از مهارت‌ها را نشان دهند، به‌طوری که به بهبود عملکرد آنان در ابعاد شخصی و حرفه‌ای منجر می‌شود (مارکوئز^۵ و همکاران، ۲۰۲۳). جوهر حضور دانش‌آموز در کلاس درس، همان‌گونه که مرسر و دورنیه^۶ (۲۰۲۰) اشاره کرده‌اند، به مشارکت فعال در امور رفتاری خاص مانند فعالیتهای مرتبط با مدرسه و وظایف تحصیلی مربوط می‌شود. این امر یادگیری را غنی‌تر می‌سازد و به فراگیران اجازه می‌دهد

1. Tomović

2. Alessa & Hussein

3. Sobirova & Karimova

4. Bergmark & Westman

5. Márquez

6. Mercer & Dörnyei

تا براساس انگیزه و تمایل «خود» عمل کنند. این تأثیرات مثبت زمانی افزایش می‌یابد که با استفاده از فناوریهای جدید پشتیبانی شوند. فناوریها سناریوهای آموزش سنتی را تغییر و تعامل را ارتقا می‌دهند و نیز دانش‌آموزان را قادر می‌سازند تا ضمن توسعه مهارت‌های جدید، نوآور و طراح محتواهای جدید باشند (دایس و ویکتور^۱، ۲۰۲۲). علاوه بر آن، فریرا^۲ و همکاران (۲۰۲۴) معتقدند که معلمان می‌توانند نقش تسهیل‌کننده یادگیری را ایفا کنند تا به دانش‌آموزان کمک کنند که کنترل یادگیری «خود» را در دست گیرند. از این طریق است که نیازهای آنان مورد توجه قرار می‌گیرد. لذا یادگیری باید به فراگیران آموزش دهد تا «خود» به‌طور مستقل و فعال در آموزش عمل کنند. پژوهشها نشان داده‌اند که مشارکت فعال در کلاس سبب بهبود عملکرد ذهنی و عینی فراگیران می‌شود (بکرینگ و وارد^۳، ۲۰۲۰). بنابراین ایجاد محیطی مناسب با استفاده از شیوه‌های ترمیمی و تشویق به تلاش برای خلق محتوا، تضمین می‌کند تا آنچه را لازم دارند، دریافت کنند. زمانی که نوجوانان در یادگیری احساس امنیت و «آرگداری» کنند، از فرایند آموزش استقبال می‌کنند و این امر سبب توانمندسازی آنها در جریان تصمیم‌گیری، خودآگاهی و فهم مهارت‌های زندگی می‌شود (سامنیدزه^۴ و همکاران، ۲۰۲۳).

مطالعات متعددی به بررسی تأثیر مشارکت فعال دانش‌آموزان در جریان تدریس و تحلیل آثار به کارگیری این روش بر ارتقای روند آموزشی فراگیران پرداخته‌اند. در پژوهشهای داخلی و خارجی بر جنبه‌های خاصی از آثار روش مشارکتی بر فرایند یاددهی - یادگیری تأکید شده است. قلی‌زاده و حیدری لقب (۱۴۰۲) پژوهشی را با هدف تأثیر خلق محتوای الکترونیکی در جریان آموزش به انجام رسانده‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تولید محتوای الکترونیکی به واسطه سهولت دسترسی، تسریع ارائه، تنوع ابزارها و قالب‌های ارائه محتوا، نقش مؤثری را در فرایند یادگیری دانش‌آموزان ایفا می‌کند. عباسی و همکاران (۱۳۹۷) نیز پژوهشی را با عنوان «نقش کاربرد محتوای الکترونیکی در تسهیل، تسریع و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان» به انجام رسانده‌اند. در این مقاله نقش محتوای الکترونیکی در تسریع و تثبیت یادگیری با روش توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته است. براساس نتایج با درگیر شدن فراگیران در آموزش و بهره‌مندی از محتوای الکترونیک، یادگیری جذاب‌تر می‌شود. همچنین فلاحی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی را با هدف بررسی جایگاه یادگیری مشارکتی در محیط‌های یادگیری الکترونیکی با توجه به نقش نظریه سازنده‌گرایی در محیط‌های یادگیری الکترونیکی انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده که فعالیتهای مشارکتی و مداخله یادگیرندگان، کیفیت یادگیری را بهبود می‌بخشند. مومنی‌راد و سلیمی‌روش (۱۳۹۵) پژوهشی را با هدف بررسی تأثیر محتوای الکترونیکی تولید شده توسط فراگیران بر انگیزش و بازده‌های یادگیری انجام داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده که محتوای الکترونیکی تولیدشده بر میزان

1. Dias & Victor
2. Ferreira
3. Bekkering & Ward
4. Samnizze

بازده‌های یادگیری اثرگذار است. سامنیدزه و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «عوامل مهم تأثیرگذار در مشارکت کلاسی» به بررسی مؤلفه‌هایی پرداخته‌اند که با استفاده از راهبردهای گوناگون فعالیت یادگیرندگان را به حداکثر می‌رساند. پژوهشگران به این نتیجه مهم دست یافتند که تعیین فعالیت‌های معتبر و نیز تعامل با اهداف معنادار می‌تواند تمرکز و انگیزه فراگیران را به میزانی قابل توجه بهبود بخشد. همچنین سوپرووا و کریمووا (۲۰۲۱) پژوهشی را با هدف بررسی مقایسه‌ای روش آموزش سنتی و نوین به انجام رسانده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده که در روش‌های یادگیری نوین، دانش آموزان تنها مجریان روند آموزشی نیستند، بلکه آنان می‌توانند با به‌کارگیری مدل‌های یادگیری مشارکتی و مداخله در جریان تدریس وضعیت یادگیری خود را بهبود دهند. برگمارک و وستمن (۲۰۱۸) پژوهشی را با هدف بررسی همکاری دانش آموزان در طراحی برنامه درسی معلمان سوئد و احساس تعلق آنان به یک جامعه به روش کیفی به انجام رسانده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که فراگیران انگیزه‌هایی متفاوت از مفهوم مداخله در جریان آموزش دارند. براساس تجربیات آنها، حضور فعال سبب ایجاد تعامل بیشتر برای یادگیری می‌شود. امسونده و وان آلتس (۲۰۱۷) پژوهش خود را با هدف بررسی استفاده از برخی از رویکردهای نوین آموزشی و تعامل فراگیران انجام داده‌اند. براساس نتیجه به‌دست آمده، بسترهای مجازی از جمله استفاده از پادکست‌ها با انجمن‌های گفتگو راه قدرتمندتری را برای مشارکت می‌گشایند.

لذا راهبردهای نظام آموزش سنتی به‌دلیل عدم پاسخگویی همه‌جانبه به تأمین نیازهای افراد، ظرفیت رشد استعداد‌های افراد را برای دنیای متحول آینده ندارند؛ این در حالی است که نوجوانان امروز نیازمند دیده شدن و ارائه پتانسیل‌های نهفته خود هستند تا بتوانند علاوه بر موفقیت در بعد آموزشی، رشد همه جانبه ابعاد هویتی را تجربه کنند. بیشتر مطالعاتی که تأثیر مشارکت کلاسی را بررسی کرده‌اند، تنها عملکرد فردی دانش آموزان را مورد ارزیابی قرار داده‌اند و در نتیجه تمرکز بر فرصت‌های اجتماعی مورد غفلت قرار گرفته است. این عامل در پژوهش حاضر مورد مطالعه قرار می‌گیرد و پژوهش در پی پاسخگویی به سؤال اصلی زیر است:

● فراگیران با مشارکت در تدریس (از طریق خلق محتوای الکترونیک)، به چه فرصت‌های فردی و اجتماعی دست می‌یابند؟

■ روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش کیفی پدیدارشناسی استفاده شده است. پدیدارشناسی روشی مناسب برای توصیف جوهره یک تجربه زیسته است. در این نوع پژوهش تلاش پژوهشگر بر این است که پدیده‌ها را با عمق تجربه‌های افراد از درون احوال خود آنها فهم کند (فراستخواه، ۱۴۰۰: ۷۰). جامعه هدف پژوهش حاضر، دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه شهر کرمانشاه بودند که براساس روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در پژوهش حاضر معیار پذیرش نمونه، مواردی چون مقطع تحصیلی،

تجربه طراحی محتوای الکترونیک و ارائه آن و علاقه‌مند به مصاحبه بود. این امر در ضمن با توجه به تنوع ویژگی‌های پاسخگویان (جنسیت، پایه و رشته تحصیلی، نوع مدرسه، سن) همراه بود. فرایند انتخاب و مصاحبه تا زمان اشباع اطلاعات تداوم یافت. پژوهشگر پس از مصاحبه با ۱۶ نفر به اشباع داده‌ها رسید، اما برای اطمینان و دقت، با ادامه فرایند مصاحبه با چهار پاسخگوی دیگر، تعداد کل مصاحبه‌شوندگان به ۲۰ مورد رسید که مشخصات آنها در جدول شماره ۱ درج شده است. برای گردآوری داده‌ها، از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. پژوهشگر با توجه به ملاحظات اخلاقی (رضایت والدین، محرمانه بودن اطلاعات پاسخگویان، حق اظهار نظر و امکان انصراف) فرایند مصاحبه را به صورت حضوری به انجام رسانده است. در موارد انجام شده پرسش اصلی پژوهشگران حول این محور بوده است که فراگیران با خلق و ارائه محتوا در کلاس چه تجاربی را کسب کرده‌اند؟ و چه فرصتهایی برای آنان (علاوه بر ابعاد آموزشی) فراهم شده است؟

پژوهشگر با کسب اعتماد و رضایت پاسخگو مکالمات مصاحبه‌های حضوری را ضبط کرده است. میانگین زمانی هر مصاحبه در بازه زمانی ۴۰ - ۳۵ دقیقه به طول انجامیده است. همچنین برای سهولت در فرایند کدگذاری و بررسی مجدد متن مصاحبه‌ها از نرم‌افزار Maxqda استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش هفت مرحله‌ای کلایزی به شرح ذیل انجام شده است:

- پژوهشگر نخست تمام توصیف‌های به عمل آمده از سوژه‌ها را برای دستیابی به احساسی درباره آنها مطالعه می‌کند.
- در مرحله دوم، عبارتهای مهم از درون هر روایت استخراج می‌شود.
- در مرحله سوم که به فرمول‌بندی معانی مشهور است، هریک از عبارتهای مهم توضیح داده می‌شود.
- در مرحله چهارم پژوهشگر معانی فرمول‌بندی شده را در قالب خوشه‌هایی از تمها سازمان می‌دهد. باید توجه داشت برای معتبرسازی، خوشه‌ها به روایت‌های اولیه ارجاع داده شوند و سپس تمهای نامرتبط یا نامنطبق رد شوند.
- در مرحله پنجم، نتایج در قالب توصیف مفصلی از پدیده تحت مطالعه ترکیب می‌شوند.
- در مرحله ششم، توصیف‌های مفصل تا حد امکان در قالب عبارت شناختی ناهم‌ارز صورت‌بندی می‌شوند.
- مرحله هفتم گام معتبرسازی نهایی است که می‌تواند با بازگشت به هریک از سوژه‌ها و پرسیدن در مورد یافته‌ها تا این مرحله از بررسی به‌دست آید (محمدپور، ۱۳۹۷: ۲۴۴).

پس از پایان مصاحبه‌ها برای تعیین اعتبار پژوهش از روش کنترل اعضا و ممیزان بیرونی استفاده شده است، در مورد اول نتایج به‌دست آمده به مصاحبه‌شوندگان ارائه شد تا مشخص شود میان نظرات آنها و برداشت پژوهشگر پارادوکسی وجود ندارد. سپس متنهای مصاحبه به متخصصان خبره ارائه شد

و در پایان مشابهت نسبتاً بالای مضامین استنباط شده پژوهشگر و متخصص، دال بر صحت این امر ارزیابی شد. همچنین برای دستیابی به قابلیت اطمینان، فایل‌های صوتی ضبط شده و دست‌نویسهای برگرفته از آن، مورد بررسی مجدد پژوهشگران قرار گرفته است.

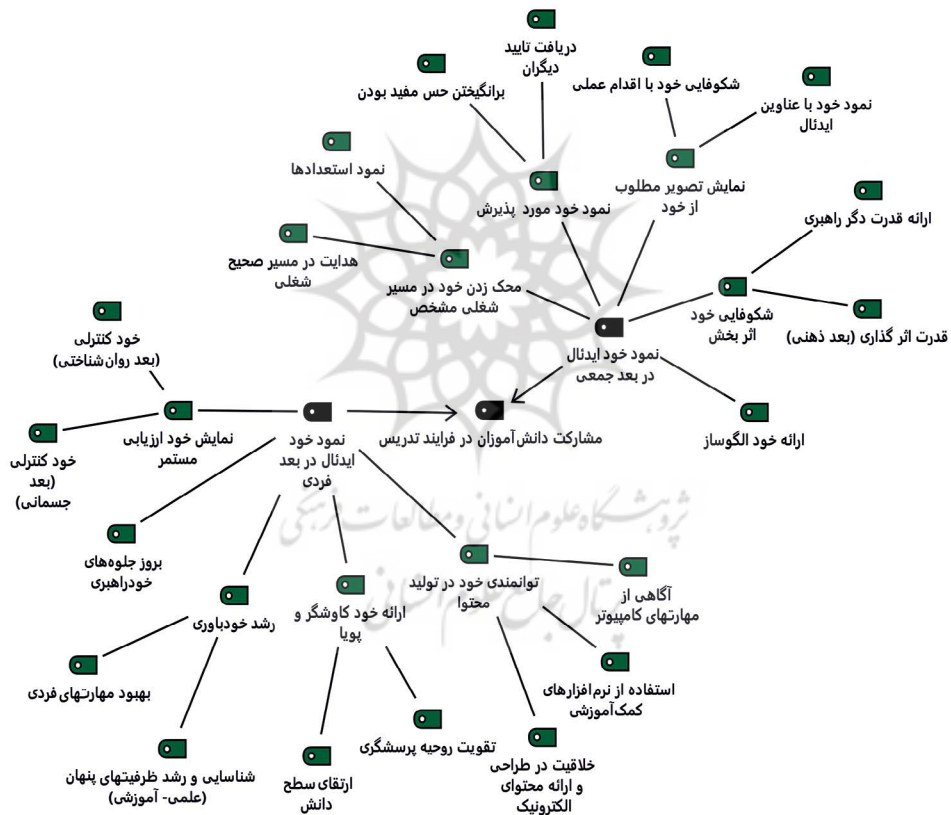
● مشخصات مصاحبه‌شوندگان

در جدول شماره ۱ مشخصات دانش‌آموزانی که در مصاحبه شرکت کرده بودند، درج شده است.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان						
کد	جنس	سن	پایه / رشته	نوع مدرسه	تولید محتوای الکترونیک	بستر ارائه (کلاس - برنامه شاد)
۱	دختر	۱۶	دهم انسانی	دولتی	جامعه‌شناسی	کلاس
۲	پسر	۱۷	یازدهم ریاضی	دولتی	شیمی	کلاس
۳	دختر	۱۸	دوازدهم انسانی	دولتی	تاریخ	کلاس
۴	پسر	۱۶	دهم تجربی	نمونه دولتی	زیست‌شناسی	کلاس
۵	دختر	۱۷	یازدهم انسانی	دولتی	جغرافیا	شاد
۶	پسر	۱۸	دوازدهم ریاضی	دولتی	مدیریت خانواده	کلاس
۷	دختر	۱۷	یازدهم ریاضی	دولتی	تاریخ	شاد
۸	پسر	۱۸	دوازدهم تجربی	نمونه دولتی	زیست‌شناسی	کلاس
۹	دختر	۱۶	دهم انسانی	دولتی	اقتصاد	کلاس
۱۰	پسر	۱۷	یازدهم انسانی	دولتی	روان‌شناسی	کلاس
۱۱	دختر	۱۸	دوازدهم تجربی	نمونه دولتی	شیمی	کلاس
۱۲	پسر	۱۷	یازدهم تجربی	نمونه دولتی	زیست‌شناسی	کلاس
۱۳	دختر	۱۶	دهم تجربی	نمونه دولتی	جغرافیا	شاد
۱۴	پسر	۱۷	یازدهم انسانی	دولتی	جامعه‌شناسی	شاد
۱۵	دختر	۱۸	دوازدهم انسانی	دولتی	تحلیل فرهنگی	کلاس
۱۶	پسر	۱۶	دهم انسانی	دولتی	اقتصاد	شاد
۱۷	دختر	۱۶	دهم انسانی	نمونه دولتی	اقتصاد	کلاس
۱۸	پسر	۱۶	دهم تجربی	دولتی	زیست‌شناسی	کلاس
۱۹	دختر	۱۸	دوازدهم انسانی	دولتی	تحلیل فرهنگی	شاد
۲۰	پسر	۱۸	دوازدهم انسانی	دولتی	تاریخ	شاد

یافته‌ها

در این پژوهش پس از فرایند مصاحبه با نمونه‌های موردنظر و بررسی نتایج، فرصتهای مشارکت دانش‌آموزان در فرایند تدریس در دو مضمون اصلی (نمود خود ایده‌آل در بعد فردی و جمعی) قرار گرفته است. مضمون اول با پنج مضمون فرعی توانمندی خود در تولید محتوا، ارائه خود کاوشگر، بروز جلوه‌های خود راهبری، رشد خود باوری، نمایش خودارزیابی مستمر و مضمون اصلی دوم با خرده مضامین محک‌زدن خود در مسیر شغلی، خود مورد پذیرش، تصویر مطلوب از خود، شکوفایی خود اثربخش و دگر راهبر، ارائه خود الگوساز دسته‌بندی شده است. برای دریافت آسان اطلاعات از مصاحبه‌های انجام‌شده از نرم‌افزار Maxqda استفاده شده است. خروجی حاصل از تحلیل داده‌ها در شکل شماره ۱ درج شده است.

شکل ۱. خروجی یافته‌ها از نرم‌افزار Maxqda

با توجه به کدهای استخراج شده از متن، اطلاعات به‌دست آمده در جدول شماره ۲ دسته‌بندی شده است.

جدول ۲. مضامین و مفاهیم استخراج شده (تجارب زیسته دانش‌آموزان از مشارکت در فرایند تدریس)

خرده مضامین		مفاهیم
توانمندی خود در تولید محتوا	آگاهی از مهارت‌های رایانه‌ای	- آشنایی با مهارت‌های عمومی و تخصصی رایانه‌ای - آشنایی با نرم‌افزارهای گوناگون و بهره‌گیری از آن
	استفاده از نرم‌افزارهای کمک آموزشی	آشنایی و استفاده از امکانات برنامه‌های کمک آموزشی جدید
	خلاقیت در طراحی و ارائه محتوای الکترونیک	- نمایش توانایی خود در طراحی محتوای درسی - خلاقیت در ارائه محتوا - ابتکار در طراحی محتوای الکترونیک
ارائه خود کاوشگر	روحیه پرسشگری	- تحقیق در زمینه‌های مرتبط با درس مربوطه - روحیه کنکاش و درک ابعاد نهفته موضوعات - خارج شدن از حالت انفعال - برانگیخته شدن روحیه پژوهش - محوری
	ارتقای سطح دانش	- افزایش میزان اطلاعات عمومی - یادگیری درس به صورت مفهومی - افزایش دامنه تمرکز و آگاهی با مطالعه گسترده
بروز جلوه‌های خودراهبری		- مسئولیت‌پذیری - آگاهی نسبت به وظایف محوله - حل مسائل آموزشی - شخصی - گسترش روحیه مشارکت‌پذیری - برنامه‌ریزی مناسب و تعهد به وظایف
رشد خودباوری	شناسایی و رشد ظرفیتهای پنهان (علمی - آموزشی)	- شناخت هنر استنباط و تشریح مطالب - آگاهی و ظهور ظرفیتهای استعدادها - آماده‌سازی و نمایش تواناییها - شکوفایی قوه ابتکار در مدلهای خلاقانه فعالیت در کلاس
	بهبود مهارت‌های فردی	- نمود قدرت فن بیان - افزایش قدرت تمرکز و حل مسئله - بهبود مهارت یادگیری کار گروهی - تقویت روحیه تطبیق‌پذیری - شنونده فعال - تقویت هوش هیجانی
نمایش خودارزیابی مستمر	خودکنترلی (بعد روان‌شناختی)	- کنترل ترس اظهارنظر در جمع، شنیدن آراء مخالف، کمرویی - پرورش تفکر نقاد (سنجش وضعیت کلاس)
	خودکنترلی (بعد جسمانی)	- استفاده مناسب از زبان بدن - بهبود ارتباط چشمی

نمود خود ایده‌آل در بعد فردی

جدول ۲. (ادامه)

خرده مضامین		مفاهیم
نمود خود ایده آل در بعد جمعی	محک زدن خود در مسیر شغلی	● جوانه زدن ظرفیتهای پنهان وجودی (گویندگی، سخنرانی، طراح محتوای آموزشی و...) جهت دستیابی به دورنمای شغلی
	نمود استعدادها	● فهم تواناییهای خود در اقلان دانش آموزان ● ارائه پاسخهای مطلوب به پرسشهای همگروهی ● هنر انتقال دانسته‌ها ● کشف مهارتهای خود در ارتباطات اجتماعی
	دریافت تأیید دیگران	● کسب رضایت دبیران ● دستیابی به حمایت عاطفی ● تقویت روحیه مشارکت جمعی
	نمود خود مورد پذیرش	● حذف احساس ناکارآمدی در جمع ● ترغیب به حل فعالیتهای فردی و گروهی ● دیده شدن شایستگیها ● خشنودی از کمک به دیگران در جریان فعالیتهای طرح شده
	نمود خود با عناوین ایده آل	● ارائه خود به عنوان دانش آموز برتر کلاس ● شناخته شدن با برجسته‌های باهوش، فعال، همیار معلم ● تلاش برای تثبیت نقش دانش آموز نمونه
	نمایش تصویر مطلوب از خود	● تصویرسازی ذهنی مثبت از خود و نمود آن در جمع ● همراهی با کادر مدرسه در جشنواره‌ها ● اقدام به مشارکت فراتر از درس (همکاری با معاونان، مدیر و...) ● نمود شاخصهای انضباطی و اخلاقی ● همکاری داوطلبانه در فرایند طراحی محتواهای آموزشی ● همکاری در فضاهای غیرحضور (بستر شاد) با ارسال مباحث کمک آموزشی
	قدرت اثرگذاری (بعد ذهنی)	● تأثیرگذاری بر تفکرات فراگیران ● انتقال ایده‌های اثربخش در موضوعات درسی
	شکوفایی خود اثربخش	● امکان ایجاد برخی از خط‌مشی‌های مشخص در کلاس ● توانایی هدایت علمی یادگیرندگان با استفاده از قدرت استدلال - ارزیابی گروهها با اجازه دبیر (پرسش شفاهی، کتبی و جمع‌بندی فصلهای کتاب) ● ترغیب فراگیران به مداخله در فرایند تدریس
ارائه خود الگوساز		● رغبت دیگران به مشارکت فعال ● الگوبرداری از شخص فعال ● تلاش یادگیرندگان به منظور ارتقای سطح علمی و اخلاقی ● دیده شدن تواناییهای دانش آموزان فعال در میان همسالان ● مطرح شدن شایستگی درسی و اخلاقی

الف. نمود خود ایده‌آل در بعد فردی

🔍 **توانمندی خود در تولید محتوا:** امروزه نقش آفرینی در جریان مشارکت کلاسی، با به کارگیری فناوریهای آموزشی رشدی چشمگیر یافته است. ابزارهای کارساز فناورانه، رغبت دانش‌آموزان را به همکاری ترغیب می‌کنند. در این راستا توانمندیها و ایده‌های خلاقانه آنان در تهیه محتوای الکترونیک شکوفا می‌شود که برخی از این موارد در پاسخهای مصاحبه‌شوندگان دریافت شده است.

«علاقه زیادی به طراحی محتوای الکترونیکی دارم، توانمندی‌ام توی این زمینه نسبت به قبل بیشتر شده، هیچ‌کس به گرد پام نمیره» (کد ۴).

شرکت‌کننده‌ای دیگر می‌گوید:

«توی مسابقات گزارش تحلیلی از فرهنگ مردم کرمانشاه شرکت کردم، در مورد آداب و رسوم عزاداری، جشن و... یه سری عکسها و متنهایی در خصوص فرهنگ اجتماعی مردم جمع‌آوری کردم. اونا رو به صورت یک فیلم آموزشی درآوردم و از جلوه‌های مختلفی استفاده کردم، بخشهایی از فیلم رو توی شاد برای دوستانم فرستادم» (کد ۹).

بسیاری از پاسخگویان اذعان کرده‌اند که فراتر از حیطه آموزشی، در زمینه خلق محتوای رسانه‌ای تبحر یافته و توانسته‌اند (با استفاده از نرم‌افزارهای مختلف ساخت انیمیشن، موشن گرافی، طراحی عکس و مستندسازی) جنبه‌هایی از هنرهای وجودی خود را به منصفه ظهور برسانند و در این مسیر مطالب آموزشی را به گونه‌ای سرگرم‌کننده ارائه داده‌اند.

شرکت‌کننده‌ای دیگر می‌گوید:

«توی وبلاگ آموزشی که ساختم، علاوه بر نکات آموزشی، سؤالات هر درس رو به صورت تفکیک شده قرار دادم و متنها رو با سایتهای علمی پیوند زدم» (کد ۱۳).

🔍 **ارائه خود کاوشگر:** همراهی با دبیر مربوطه و مشارکت در فرمهای مختلف (ارائه کنفرانس، طراحی محتوای الکترونیک، ساخت دست‌سازه‌ها و...) سبب بروز روحیه کاوشگری فراگیران می‌شود، به گونه‌ای که افراد برای کیفیت کار خود سعی در جست‌وجوی پاسخهای مناسب برای پرسشهای خودند تا با اطلاعات کافی حضور اثربخشی را در کلاس تجربه کنند. این امر در برخی از گفت‌وگوها به منزله دغدغه اصلی مطرح شده است.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«من و همگروهی‌هام باید مطالبی رو برای ارائه تاریخ جمع‌آوری می‌کردیم، برای این که کارمون خوب از آب دربیاد از کتابهای کتابخونه استفاده کردیم و توی اینترنت هم سرچ کردیم، جدا از قضیه کنفرانس، اطلاعات عمومی گروهمون نسبت به محتوای درس بیشتر شد و جاهایی هم که ابهام داشتیم، به جواب رسیدیم» (کد ۷).

شرکت‌کننده‌ای دیگر می‌گوید:

«برای حل فعالیتهای خارج از کلاس اقتصاد، به سایت مرکز آمار ایران مراجعه کردم و گزارشات اشتغال و بیکاری رو برای دوستانم توضیح دادم» (کد ۱۷).

در این زمینه آنها برای بهبود سطح مشارکت خود، با مطالعه کتابهای مرتبط با موضوع درسی دامنه اطلاعات عمومی خود را ارتقا خواهند داد.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«هر جاذبه گردشگری که دبیرمون معرفی می‌کرد، من و دوستانم اطلاعاتی رو در موردش جمع‌آوری می‌کردیم و به‌صورت کلیپ داخل گروه شاد می‌فرستادیم» (کد ۵).

بروز جلوه‌های خودراهبری: طراحی برنامه‌ها و سناریوهای مداخله در یادگیری، نیازمند برنامه‌ریزی مشخص و شناخت نسبت به زوایای مختلف موضوع، تعهد به مسئولیتها و همکاری با همگروهیهای خود است، لذا در کنار فهم عمیق مطالب، قابلیت‌هایی گوناگون در شخص نمود پیدا کرده و جلوه‌های خودراهبری در وجود شخص نمایان می‌شود. برخی از پاسخگویان اشاره کرده‌اند که بهره‌گیری از این فرصت در زندگی روزمره برای آنها مؤثر خواهد بود.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«همین که قبل از فعالیت در کلاس باید تمرین کنی و اون روز غیبت نداشته باشی تا با دوستانت یه کار خوب گروهی رو نشون بدی، آدمو مسئولیت‌پذیر بار میاره، احساس می‌کنم، اگر خوابگاهی بشم، می‌تونم گلیم خودمو از آب بیرون بکشم» (کد ۱۱).

به نظر می‌رسد حضور فعال در فرایندهای آموزشی، سبب نقش‌آفرینی مثبت آنان در عرصه‌های مختلف می‌شود. به عبارت دیگر افراد در انجام دادن وظایف محوله در زندگی شخصی نیز متعهدتر می‌شوند و می‌توانند با مهارت حل مسئله در مدیریت چالشهای تجربه شده خود، اثرگذار باشند.

بنا به گفته یکی از پاسخگویان:

«وقتی می‌خوام پاور و یا فیلمی رو تهیه کنم باید قبلش توی خونه تمرین کنم تا تیپ نزنم و زمانم رو مدیریت کنم» (کد ۸).

رشد خودباوری: تلاش و تکاپوی دانش‌آموزان در امر تحصیل، فرصت افشای قابلیت‌های وجودی و ایمان به تواناییها را در آنان گسترش می‌دهد. فراگیران درمی‌یابند که صدایشان شنیده می‌شود، لذا با اعتماد به ایده‌های جذاب خود و به‌کارگیری آن، شیوه‌های خلاقانه و الهام‌بخش خود را به نمایش می‌گذارند. در این میان فرصت شنیدن نظرات دیگران و تحمل عقاید مخالف فراهم می‌شود و در پی آن مهارت سازگاری و انطباق با موقعیتهای متعدد بروز می‌یابد.

به گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان:

«هفته گذشته که ارائه گروهمون بود، وقتی قسمت مربوط به خودم رو توضیح دادم، متوجه شدم

قدرت بیان خوبی دارم و می‌تونم مباحث رو با کیفیت بالایی انتقال بدم» (کد ۱۰).

شرکت‌کننده‌ای دیگر می‌گوید:

«از وقتی که برای درس مدیریت خانواده فعالیت‌های گروهی رو انجام میدم، کیفیت مهارت‌های

ارتباطی‌ام نه تنها با دوستانم، حتی با کادر مدرسه و خانواده‌ام بهتر شده» (کد ۶).

➤ **نمایش خودارزیابی مستمر:** فعالیت‌های مداوم یادگیرندگان از جمله تبادل نظر و گفت‌وگوی کلاسی

در مدیریت چالش‌های خشم، استرس، کمرویی و خجالت اثرگذار است. اعضا می‌توانند فراتر از حیطه

شناختی، مهارت‌های سبک زندگی سالم را بیاموزند و مدیریت لازم را نسبت به کنترل حالات روحی،

نیازها و مطالبات خود اعمال کنند.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«قبلاً نمی‌تونستم راحت توی جمع اظهارنظر کنم، دست و پامو گم می‌کردم، ولی الان بعد از

دوبار کنفرانس، راحت مطالبیم رو با توجه به هر اسلایدی که ساختم برای دبیر و دوستانم توضیح

میدم» (کد ۹).

علاوه بر موارد ذکر شده، ارزیابی نوجوانان از ظاهر و بعد جسمانی خود ضمن مشارکت بروز پیدا

می‌کند، به گونه‌ای که ویژگی‌هایی مانند ارتباط چشمی مناسب با مخاطب، شیوه پوشش آراسته، هماهنگی

بیان و زبان بدن را یاد می‌گیرند و این بعد از خودارزیابی در زمینه‌های گوناگون پدیدار می‌شود.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«اعتماد به نفسم بهتر شده، قبلاً موقع ارائه درس، ثابت و بی‌حرکت به یه گوشه زل می‌زدم، ولی

الان زمان مباحثه کلاسی ارتباط چشمی خودم رو با بقیه حفظ می‌کنم و از مهارت‌های زبان بدن

هم استفاده می‌کنم» (کد ۱).

ب. نمود خود آیدال در بعد جمعی

➤ **محک زدن خود در مسیر شغلی:** می‌توان گفت مشارکت از راه‌های گوناگون به ویژه از طریق خلق

محتوای الکترونیک، زمینه لازم را برای آگاهی از هنرهای نهفته افراد فراهم می‌کند و دانش‌آموزان

را به مسیر شغلی مناسب سوق می‌دهد.

بنا به گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان:

«چند وقت پیش که طاق‌بستان رفتیم، عکسهایی که از آثار باستانی گرفتیم توی کلاس به صورت

کلیپ نشون دادم یه انگیزه و رغبتی رو در خودم دیدم که در آینده راهنمای توریست‌های خارجی

باشم» (کد ۳).

فراگیران با شناخت استعدادهای خود (تنظیم، ساخت محتوای الکترونیک، هنر تشریح مطالب و انتقال یافته‌ها و آگاهی به مهارت‌های عمومی و تخصصی رایانه و...) به دورنمایی از پتانسیل‌های خود برای انتخاب شغل موردنظر دست می‌یابند.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«تازه فهمیدم که چقدر توی انتقال مطالب عملکرد خوبی دارم، حتی خانم مرادی بعد از کنفرانسم به من گفت که در شما این پتانسیل رو می‌بینم که ان شاءالله یه روز همکارمون بشی» (کد ۱۷).

شرکت‌کننده دیگری می‌گوید:

«یه فایل صوتی درست کردم، همزمان با آن، نکات فصل رو هم تایپ کردم و به صورت پاورپوینت توی گروه درس جامعه‌شناسی فرستادم، همه از توضیح دادنم راضی بودن، شاید بتونم گوینده کتابهای صوتی بشم» (کد ۱۴).

بنابراین شاخصه‌هایی چون مدیریت و نظارت بر کلاس، اقناع دیگران و ارتباطات اجتماعی مناسب می‌تواند پشتوانه‌ای محکم برای انتخاب رشته دانشگاهی و شغل آینده تلقی شود.

➤ **نمود خود مورد پذیرش:** نگرش مثبت و تأییدگونه مربیان و برانگیخته شدن حس مفید بودن، از دیگر پیامدهای مثبت مداخلات فعال اعضا شمرده می‌شود. به میزانی که افراد نسبت به اقدامات عملی خود، مورد تحسین قرار می‌گیرند، از حالت انزوا خارج می‌شوند و احساس بی‌ثمر بودن و یا ناکارآمدی در وجودشان کمرنگ می‌شود.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«بچه‌ها توی حل مسائل عرضه و تقاضا کمی مشکل داشتند و توی این قسمت نمره کامل نمی‌گرفتند. به پیشنهاد دبیرمون من و یکی از دوستانم یه فیلم کوتاه تهیه کردیم و برای گروه درسی شاد فرستادیم و مورد تشویق و تأیید قرار گرفتیم» (کد ۱۶).

تأمین احساس مقبولیت و پذیرش، احساس خودارزشمندی را در وجود آنها تقویت می‌کند. بنابراین افراد در عرصه‌های فردی و اجتماعی حضور خود را ثمربخش تلقی می‌کنند و در پی مطرح شدن و درخشش خودند.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«از اینکه توی فرایند تدریس مشارکت می‌کنم و می‌تونم کار مورد قبولی رو نشون بدم، احساس خوبی دارم» (کد ۸).

➤ **نمایش تصویر مطلوب از خود:** برخی از مهم‌ترین شاخصه‌های حضور فعال را می‌توان در مواردی مانند ارائه کنفرانس، هدایت دانش‌آموزان ضعیف و بیان نظرات خود در موضوعات گوناگون در نظر

گرفت. این عوامل سبب می‌شود تا فرد با عناوین، باهوش، زرنگ و برتر شناخته شود. تصویرسازی مثبت از خود در نگرش اطرافیان، انگیزه و تلاش افراد را برای اقدام عملی داوطلبانه در امور آموزشی و زندگی اجتماعی افزایش می‌دهد.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«برای فعالیت خارج از کلاس یه وبلاگ آموزشی درست کردم و لینک رو از طریق برنامه شاد برای همه فرستادم، نکات درسی رو توی وبلاگ بارگذاری می‌کردم و هر بار که درس جدیدی تدریس می‌شد مطالب رو اضافه می‌کردم تا دوستانم استفاده کنن، همه منو به عنوان فعال‌ترین عضو کلاس می‌شناسن» (کد ۱۳).

شرکت‌کننده‌ای دیگر می‌گوید:

«با راهنمایی آقای محسنی یه مستند تاریخی از شهر کرمانشاه درست کردم، علاوه بر معرفی مکانهای باستانی، توضیحاتی رو در خصوص مساجد و بازارهای قدیمی کرمانشاه ضبط کردم و عکسها رو از طریق برنامه شاد برای گروه فرستادم. این کار رو برای جشنواره فرهنگی استان ارسال کردم و خوشبختانه مقام دوم رو کسب کردم» (کد ۲۰).

شکوفایی خود اثربخش و دگرراهبر: یکی از اهداف اصلی تعلیم و تربیت، پرورش قوای فکری

دانش‌آموزان است. دستیابی به این امر مهم از طریق نگاه‌داشتن آنها در فضای یادگیری حاصل می‌شود. در این وضعیت فراگیران تنها منتظر مساعدت مربی نخواهند بود، بلکه می‌توانند با حمایت وی، محتوا و یا دست‌سازه بیافرینند و در نقش کمک‌کننده جریان یاددهی - یادگیری معرفی شوند.

شرکت‌کننده‌ای می‌گوید:

«نکات مختلفی رو از فصل سوم زیست‌شناسی (دستگاه حرکتی) با راهنماییهای دبیرم جمع‌آوری کردم و به صورت پاورپوینت برای دوستانم توضیح دادم. قبل از ارائه پرینت، نکات رو در اختیار چهار گروه دیگه قرار دادم، چند روز بعد دوستانم پیام تشکر برام فرستادن به خاطر اینکه توی آزمون آزمایشی عملکرد خوبی رو داشتند» (کد ۱۲).

معلمان با زمینه‌سازی و تشویق مخاطبان به همکاری، در کنار مطالب آموزشی، مهارت‌های مدیریت، برقراری نظم و توانایی ارزیابی دیگران را به آنها می‌آموزند. دانش‌آموزان نیز با بهره‌گیری از این فرصت، می‌توانند با مشارکت خود در نقش یک راهبر عمل کنند و خود را به دیگران بشناسانند.

دانش‌آموزی می‌گوید:

«کلیپ آموزشی که تموم شد از دبیرم اجازه گرفتم و سؤالاتی رو که قبلاً از این فصل طراحی کردم روی صفحه نمایشگر نشون دادم و با پرسیدن سؤال بهشون امتیاز دادم» (کد ۲).

➤ **ارائه خود الگوساز:** دیده شدن استعداد های فعالان سبب الگوبرداری همسالان برای افزایش سطح شایستگی های علمی و اخلاقی می شود. اعضای فعال با نمایش قدرت برتری خود به صورت مستقیم و غیرمستقیم در ترغیب دانش آموزان و برانگیختن تمایلات آنها به ایجاد تغییرات مثبت در خود و قرار گرفتن در مسیر خود شکوفایی، مؤثر واقع می شوند.

یکی از پاسخ دهندگان می گوید:

« برای ارائه بخشهایی از فصل چهارم زیست، من و اعضای گروهم از نمایش انیمیشن استفاده کردیم، همکلاسهایم خیلی خوششون اومد و حتی چند نفر از بچه ها خواستن که اونا رو راهنمایی کنیم که مثل گروه ما باشن » (کد ۱۸).

دانش آموزی دیگر می گوید:

« با همراهی و اجازه دبیر، به نمایشگاهی برای درس تحلیل فرهنگی برگزار کردیم، صنایع دستی، غذاها و لباس های محلی رو توی غرفه ها دسته بندی کردیم، توی قسمت غرفه علمی هم بروشور، روزنامه دیواری و کتابهایی با موضوع معرفی استان قرار دادیم. در آخر بروشورها رو در اختیار بچه ها قرار دادیم، بیشتر بچه ها به سبک ما چند کار مشابه رو انجام دادن » (کد ۱۵).

■ نتیجه گیری ■

گسترش فناوری اطلاعات و استفاده از رایانه و اینترنت در فرایند یاددهی - یادگیری موجب نوآوری در آموزش شده است. از این رو جامعه بین المللی فناوری در تعلیم و تربیت این نکته را مورد تأکید قرار داده است که معلمان امروزی باید آماده فراهم آوردن فرصت های یادگیری فناوری - محور برای دانش آموزان باشند (عباسی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲). آماده کردن امکانات و شرایط لازم، توانایی آنها را برای نمایش ظرفیتهای بالقوه، افزایش می دهد و هم اندیشی و مشارکت فراگیران را در کلاس درس، نه تنها در جهت اهداف علمی پیش می برد، بلکه سبب می شود تا آنان با رصد کردن استعدادهای خود، تجربه رشد مهارت های فردی و اجتماعی را کسب کنند و در پی آن امکان شایستگی های خود را نمایان سازند. در عصر حاضر قشر پویای دانش آموزان با نقش آفرینی مثبت در فرایند تدریس (خلق محتوای الکترونیک، کنفرانس، مشارکت در انجام فعالیتهای خارج از کلاس، گفت و گوهای علمی و...) گامی محکم در فرایند یادگیری برداشته اند تا جلوه های اثربخشی «خود» را عیان کنند و امکان به نمایش گذاشتن تصویری رضایت بخش از «خودشان» را داشته باشند. بنابراین انتقال دادن یک طرفه و خطی مباحث (معلم به یادگیرنده) چیزی جز شکسته شدن شخصیت پویای نوجوان را در پی نخواهد داشت. همچنین این شیوه پاسخگوی نیازها و خواسته های این گروه نخواهد بود، زیرا معلم تنها منبع یادگیری نیست. این مطالعه به منظور دستیابی به درکی عمیق از فرصت های بروز خود ایده آل در جریان مشارکت کلاسی،

به‌صورت کیفی و با مشارکت ۲۰ نفر دانش‌آموز دختر و پسر دوره دوم دبیرستان شهر کرمانشاه و با انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام شده است. پس از تحلیل نتایج، مضامین استخراج‌شده در دو طبقه کلی نمود خود ایده‌آل در بعد فردی (با خرده مضامین توانمندی خود در تولید محتوا، ارائه خودکاوشرگر، بروز جلوه‌های خودراهبری، رشد خودباوری، نمایش خودارزیابی مستمر) و بعد جمعی (با خرده مضامین محک زدن خود در مسیر شغلی، خود مورد پذیرش، نمایش تصویر مطلوب از خود، شکوفایی خوداثربخش و ارائه خود الگوساز) تقسیم‌بندی شدند. بنابه گفته بسیاری از مصاحبه‌شوندگان، در جریان مشارکت افراد با یکدیگر همفکری می‌کنند و روحیه کار جمعی را می‌آموزند. آنها معتقدند که مواردی مانند مسئولیت‌پذیری و ایمان به قابلیت‌های وجودی بروز می‌یابد. از منظر پرز - لوپز و همکاران (۲۰۲۰)، در تجربیات یادگیری الکترونیکی، فراگیران در جریان ایجاد و نشر محتوا، نه تنها زمان و تلاش خود را برای افزایش دانش سرمایه‌گذاری می‌کنند، بلکه برای درک احساس لذت، مفید بودن و موفقیت «خود» تلاش می‌کنند. با استفاده از روشهای نوین تدریس از جمله آموزش با محتوای چندرسانه‌ای با ایجاد و افزایش انگیزه و تعامل دانش‌آموزان، به خودکارآمدی آنان کمک می‌شود (خادمی و ستاری، ۱۴۰۰).

براساس مضمون اصلی اول (نمود خود ایده‌آل در بعد فردی) این نکته حائز اهمیت است که مشارکت دانش‌آموزان در فرایند یادگیری سبب تقویت تواناییهای فردی در آنان می‌شود. تقویت این عامل نیز سبب نمود جلوه‌های خودراهبری، خودارزیابی و خودباوری در دانش‌آموزان می‌شود. نتایج این بخش از تحقیق با یافته‌های قلی‌زاده و حیدری‌لقب (۱۴۰۲) در زمینه رغبت فراگیران در تولید محتوا و افزایش میزان یادگیری و پژوهش عباسی و همکاران (۱۳۹۷) در زمینه تسریع و تسهیل یادگیری به کمک مشارکت در طراحی و به‌کارگیری محتوای الکترونیک و نیز مومنی‌راد و سلیمی‌روش (۱۳۹۵) در زمینه تولید محتوای الکترونیکی و افزایش میزان یادگیری همسوست.

مضمون اکتشافی دیگر پژوهش (نمود خود ایده‌آل در بعد جمعی) نیز بیانگر این امر است که اثربخشی مشارکت فراگیران (با بهره‌گیری از محتواهای الکترونیک)، تنها به بعد آموزشی محدود نمی‌شود، بلکه در تقویت روحیه مشارکت جمعی، دگرراهبری و پذیرش اجتماعی مؤثر خواهد بود. نتایج با دستاورد پژوهش فلاحی و همکاران (۱۳۹۶) در حیطه «گسترش فعالیتهای مشارکتی و ارتقای کیفیت یادگیری» همسوست. علاوه بر موارد ذکر شده، نتایج با یافته‌های سامنیدزه و همکاران (۲۰۲۳)، برگمارک و وستمن (۲۰۱۸) و ام‌سونده و وان آلس (۲۰۱۷) به ترتیب در موارد «تأثیر تعاملات در بهبود یادگیری و افزایش انگیزه»، «تأثیر مداخله دانش‌آموزان در فراگیری ارزشهای شهروندی» و «تأثیرات رویکرد نوین آموزشی (استفاده از محتواهای الکترونیک) در ارتقای روحیه مشارکت و کار جمعی» همخوانی دارد. با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود کارگاههایی توجیهی برای دبیران هر مدرسه برگزار شود تا بتوان انگیزه به‌کارگیری روشهای نوین مشارکت کلاسی و حضور فعال فراگیران در کلاس درس را در آنان افزایش داد. افزون بر این مدیران مدارس باید زمینه هوشمندسازی کلاسهای مدرسه را فراهم

کنند تا دانش‌آموزان بتوانند بدون دغدغه محتوای الکترونیک خود را در کلاس درس ارائه دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود، علاوه بر فضای کلاس، فعالیت دانش‌آموزان در برنامه شاد، از جمله ارسال محتوای الکترونیک آموزشی از سوی آنها مورد تشویق کادر مدرسه قرار گیرد تا یادگیری با استفاده از محتوای جذاب ساده‌تر شود. از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به عدم تعمیم یافته‌ها، دسترسی نداشتن کامل به برخی از مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های لاتین و نیز جلب رضایت افراد به انجام دادن مصاحبه اشاره کرد.

▲ موازین اخلاقی ▲

ملاحظات اخلاقی

(رضایت والدین، محرمانه بودن اطلاعات، حق اظهار نظر و یا امکان انصراف از مصاحبه) از سوی نویسندگان در نظر گرفته شد.

▲ تعارض منافع ▲

هیچ‌گونه تضاد منافی وجود نداشت.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

خادمی، یوسف و ستاری، صدرالدین. (۱۴۰۰). ارزیابی و اولویت‌بندی انواع تعامل و مشارکت در محیط یادگیری الکترونیکی با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی (AHP). *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۱ (۳)، ۸۷-۱۰۷.

رحیمی سجاسی، داود و مولایی توتا خانه، مختار. (۱۳۹۵). بررسی رابطه میان انواع «خود» در خودگشودگی جوانان در شبکه‌های اجتماعی «مطالعه موردی: سایت کلوب دات کام». *اسلام و مطالعات اجتماعی*، ۴ (۲)، ۱۵۸-۱۳۳.

Doi: 10.22081/jiss.2016.22419

عباسی، مریم؛ بصیری، ایرج و آزادی، فاطمه. (۱۳۹۷). نقش کاربرد محتوای الکترونیکی در تسهیل، تسریع و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان مدارس ابتدایی. *پویش در آموزش علوم انسانی*، ۴ (۱۳)، ۱-۱۱.

فراسخواه، مسعود. (۱۴۰۰). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی با تأکید بر نظریه برپایه (گراند تئوری GTM). تهران: آگاه.

فلاحی، مریم؛ خلیفه، قدرت‌الله و قاسمی سامنی، متین. (۱۳۹۶). یادگیری مشارکتی در محیط‌های یادگیری الکترونیکی. *مطالعات آموزشی نما آجا*، ۵ (۱)، ۳۹-۳۱.

قلی‌زاده، یگانه و حیدری‌لقب، ابراهیم. (۱۴۰۲). بررسی نقش تولید محتوای الکترونیکی در فرایند یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان. *پژوهش و مطالعات علوم اسلامی*، ۵ (۴۷)، ۸۱-۸۸.

محمدپور، احمد. (۱۳۹۷). ضد روش: زمینه‌های فلسفی و رویه‌های عملی در روش‌شناسی کیفی. قم: لوگوس.

مومنی‌راد، اکبر و سلیمی‌روش، اکرم. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر محتوای الکترونیکی تولیدشده توسط دانش‌آموزان بر انگیزش و بازدهی یادگیری سطح بالای آن‌ها. *فناوری‌های آموزشی در یادگیری*، ۲ (۷)، ۱-۲۳.

<https://doi.org/10.22054/jti.2019.24762.1221>

Alessa, I. A., & Hussein, S. (2023). Using traditional and modern teaching methods on the teaching process from teachers' own perspective. *Route Educational & Social Science Journal*, 10(2), 65-92.

Bekkering, E., & Ward, T. (2020). Class participation and student performance: A tale of two courses. *Information Systems Education Journal*, 18(6), 86-98.

Bergmark, U., & Westman, S. (2018). Student participation within teacher education: Emphasising democratic values, engagement and learning for a future profession. *Higher Education Research & Development*, 37(7), 1352-1365. <https://doi.org/10.1080/07294360.2018.1484708>

Bond, M., Buntins, K., Bedenlier, S., Zawacki-Richter, O., & Kerres, M. (2020). Mapping research in student engagement and educational technology in higher education: A systematic evidence map. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17, Article 2. <https://doi.org/10.1186/s41239-019-0176-8>

Dias, L., & Victor, A. (2022). Teaching and learning with mobile devices in the 21st century digital world: Benefits and challenges. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 7(1), 26-34. DOI: <https://doi.org/10.26417/ejms.v5i1.p339-344>

Ferreira, M., Marques, A., & Santos, S. (2024). Foundations of teaching and learning – A study with teachers on conceptions and pedagogical practices. *International Journal of Instruction*, 17(2), 67-84. DOI: 10.29333/iji.2024.1725a

Márquez, J., Lazcano, L., Bada, C., & Arroyo-Barrigüete, J. L. (2023). Class participation and feedback as enablers of student academic performance. *SAGE Open*, 13(2). <https://doi.org/10.1177/21582440231177298>

Mercer, S., & Dörnyei, Z. (2020). *Engaging language learners in contemporary classrooms*. Cambridge University Press.

- Msonde, S. E., & Van Aalst, J. (2017). Designing for interaction, thinking and academic achievement in a Tanzanian undergraduate chemistry course. *Educational Technology Research and Development*, 65(5), 1389-1413. <https://doi.org/10.1007/s11423-017-9531-4>
- Pérez-López, R., Gurrea-Sarasa, R., Herrando, C., Martín-De Hoyos, M. J., Bordonaba-Juste, V., & Utrillas-Acerete, A. (2020). The generation of student engagement as a cognition-affect-behaviour process in a Twitter learning experience. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(3), 132-146. <https://doi.org/10.14742/ajet.5751>
- Samnidze, N., Didmanidze, I., Diasamidze, M., Akhvlediani, D., & Kirvalidze, N. (2023). Critical factors influencing classroom participation in online learning. *Platforms*, 1(1), 26-33. DOI:10.3390/platforms1010004
- Sobirova, S. U., & Karimova, R. (2021). Advantages and disadvantages of traditional and non-traditional lessons, goals, objectives and types. *European Journal of Innovation in Nonformal Education*, 1(2), 233-236.
- Tomović, A. (2021). *Engagement theory based interpretative phenomenological analysis of computer science students' perceptions of their learning engagement using mobile devices*. Culminating Projects in Higher Education Administration. 52. https://repository.stcloudstate.edu/hied_etds/52

Ideal Self as Displayed in Students' Participation in the Process of Teaching and through Production of Electronic Content

A. Moraadi, Ph.D.¹ © M. Mirzaei^{2*}

Abstract

Along with the progress made in information technology, innovations in teaching and learning are rampant as well. Learners benefitting from those changes are eager to cooperate and play a constructive role in order to show their competencies. Present research is an attempt at showing the extent to which production of electronic content by students can help them show their ideal self. To this end, consequent to high school students' participation in the process of teaching in which electronic content was produced, a sample of 20 students was interviewed on the effects of their experience on their ideal self-concept. Data analysis revealed two levels of exposing the ideal self: the personal and the collective. At the personal level their ability in producing content, self - exploration, self-leadership, self-belief, and self-evaluation were positively affected. At the collective level their occupational assessment, acceptable self, desirable self-image, self-actualization, and self-modeling were improved.

Keywords: ideal self, students, processes of teaching and learning, electronic content, cooperation

Date Received: Aug.28, 2024

Date Accepted: Jan. 26, 2025

1. Assistant Professor, Department of Education, Farhangian University, Tehran, Iran.
2. Doctoral Student in Sociology of Social Issues in Iran, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: masoumeh.mirzaei.73@gmail.com